

Prof. zw. dr hab. inż. Marian Kozub

Akademia Obrony Narodowej
Wydział Bezpieczeństwa Narodowego

**RECENZJA PUBLIKACJI: JAROSŁAW GRYZ
(2013). BEZPIECZEŃSTWO PAŃSTWA.
WŁADZA-POLITYKA-STRATEGIA, WARSZAWA:
WYDAWNICTWO AKADEMII OBRONY
NARODOWEJ, SS. 333**

Rzeczywistość, z jaką mamy do czynienia pod koniec pierwszej dekady XXI wieku, powoduje, że sprawy związane z bezpieczeństwem są jednymi z najważniejszych problemów współczesnego świata. Powód tego stanu rzeczy stanowią zarówno rewolucyjne zmiany, jakie następują w nauce i technice, jak i charakterystyka nowych wyzwań, a więc zagrożeń, szans oraz ryzyka dla bezpieczeństwa świata. Zmiany te są bardzo dynamiczne, a dotyczą najbardziej nas interesującego obszaru, jakim jest władza, polityka, strategia bezpieczeństwa państwa w teorii i praktyce. Mamy zatem do czynienia z tą dziedziną aktywności, która wiąże się nie tylko z zapewnianiem możliwości przetrwania (zagwarantowania bytu), ale przede wszystkim rozwoju i swobody realizacji własnych interesów i osiągania celów strategicznych w konkretnych warunkach, poprzez, m.in. odpowiednie (racjonalne) podejmowanie wyzwań, wykorzystywanie okoliczności sprzyjających (szans), redukowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom. Dotyczy to również interesującego nas podmiotu, jakim jest Rzeczpospolita Polska. Autor w książce stwierdza, iż bezpieczeństwo państwa można pojmować jako obszar wiedzy, który nie tylko objaśnia działanie mechanizmów rządzących zapewnieniem ładu, porządku, stabilności społeczności ludzkich, towarzyszących temu koncepcji, metod, form postępowania, lecz także jako sztukę skutecznego przetrwania w czasie i przestrzeni. Egzystencji podmiotu politycznego, który zmienia się pod wpływem procesów, zjawisk, zdarzeń zachodzących w nim oraz w jego bliższym i dalszym otoczeniu. Rozumienie problematyki bezpieczeństwa państwa posiada przy tym wieloaspektową wykładnię. Kreuje zrozumienie przeszłości, ale i tworzy obraz teraźniejszości oraz stanowi przesłanki do myślenia o przyszłości.

Koniec pierwszej dekady XXI wieku dostarcza w myśleniu o przyszłości podmiotu (państwa, organizacji), a w tym przede wszystkim o jego bezpieczeństwie, nowych, coraz to bardziej złożonych, dylematów i problemów. Bezpieczeństwo państwa w pracy Jarosława Gryza zostało przedstawione jako konsekwencja zmiennych, dynamicznych, układów stosunków społecznych, kreowanych i wyrażanych poprzez instytucje władzy politycznej. To ujęcie problematyki w zamierzeniu poznawczym jej Autora ma umożli-

liwić określenie kilku istotnych elementów. Po pierwsze, przestrzeni bezpieczeństwa wyrażanej określoną postacią ładu społecznego, Po drugie, form i sposobów zapewniania i przekształcania bezpieczeństwa struktur społecznych. Po trzecie, form i sposobów współpracy, rywalizacji, konfrontacji społeczności zorganizowanej w państwo z innymi społecznościami w dążeniu do zapewnienia egzystencji i rozwoju w czasie i w określonej przestrzeni. Ujęcie problematyki odnoszone jest przy tym do działalności państwa, jako pochodnej sprawowania władzy, nadawania postaci określonej polityce i strategii bezpieczeństwa. Założenie poznawcze pracy tworzą, m.in. także słowa Michela Foucaulta, które odnoszą się do fundamentalnej roli czynników determinujących postać struktur społecznych, tożsamego im ładu oraz bezpieczeństwa państwa. W ujęciu Autora są to czynniki, które wiążą niekompatybilność państwa, jego ładu, stabilności i bezpieczeństwa, ze zmianą zachodzącą w społecznościach ludzkich. Wśród wielu czynników za najważniejsze uznano te, które można wyodrębnić na podstawie kryterium związku między organizacją życia społecznego a formami sprawowania władzy, zapewniającymi bezpieczeństwo społeczności. Rzecz dotyczy przy tym stanu świadomości, jednostkowej i zbiorowej. Zauważyć jednak należy, że współczesne czasy wyprzedzają definiowane wcześniej scenariusze wyzwań (najczęściej wybiórczo). Relacje globalizmu, szereg powiązań (nierazko wkraczających w świat abstrakcji) i relacje kształtujące wysoko rozwinięte społeczeństwa tworzą nowe kategorie wyzwań trudnych do jednoznacznego zinterpretowania. Wiele współcześnie postrzeganych pozytywnie zjawisk sfery rozwoju społeczno-gospodarczego stanowić może w przyszłości, lub w pewnych, niezidentyfikowanych jeszcze, relacjach zagrożenia nie tylko dla rozwoju tych samych społeczeństw, ale przede wszystkim dla ich egzystencji.

Jarosław Gryz zawarł w swojej książce rozpatrywane z perspektywy każdego państwa zewnętrzne i wewnętrzne uwarunkowania bytu i rozwoju, relacji, trendów, problemów, wyzwań (zagrożeń, okazji i szans), współdziałania i ich skutków. Określił przy tym te, które wpływają na sukcesy państwa w relacjach ze światem fizycznym (warunkami naturalnymi), osiąganie celów strategicznych w relacjach z innymi państwami i aktorami pozapaństwowymi, na szanse rozwoju. Tezą pracy jest twierdzenie, że współczesne pojmowanie bezpieczeństwa państwa wynika z postrzegania rzeczywistości, w której podstawy poznania stanowią teorie stosowane do identyfikacji i projekcji jego działań, a ich wykładnia determinuje bezpieczeństwo tego podmiotu. Ponadto, bezpieczeństwo państwa zawarte jest w strukturach społecznych, w których sposób sprawowania władzy politycznej nadaje określoną postać pojedynczych osób oraz ich społeczności, normom je regulującym, a także organizacji ładu społecznego. Polityka bezpieczeństwa państwa jest rezultatem dążenia do utrzymania i przekształcania ładu społecznego, politycznego, ekonomicznego w odniesieniu do zmian zachodzących w rzeczywistości. Ma to miejsce w oparciu o identyfikowany z państwem paradygmat jego bezpieczeństwa, tworzony na podstawie doktryn i ideologii politycznej, zawartych w ustroju oraz stosowanej wykładni. Znajduje to swój wyraz w zapewnianiu obrony określonej postaci ładu społecznego przez instytucje państwa oraz w projekcji dążeń, które identyfikowane są z zapewnieniem egzystencji i rozwoju społeczeństwa.

Praca składa się z pięciu rozdziałów, wstępu, zakończenia, bibliografii. Rozdział pierwszy dotyczy natury związków między władzą a bezpieczeństwem państwa. W rozdziale tym zidentyfikowano powstawanie i przekształcanie struktur bezpieczeństwa państwa. Ukazano również ich współczesną formułę. Zostało to dokonane w celu określenia charakteru bezpieczeństwa państwa, a w konsekwencji – sposobów jego zapewniania. Scharakteryzowany zostaje tu aktualny oraz potencjalny (przyszły) stan państwa w dziedzinie bezpieczeństwa, uwzględniający potrzeby i podstawowe wartości wyrażone interesami narodowymi, kształtowany przez otoczenie i możliwości, przewidywany do osiągnięcia w dłuższej perspektywie czasowej. Rozdział drugi dotyczy problematyki bezpieczeństwa państwa. Zawiera w sobie jego wykładnię, ukazując znaczenie dla określania postaci polityki i strategii bezpieczeństwa państwa. W rozdziale tym określono składowe paradygmaty, które, zdaniem Autora, przesądzają o postaci polityki, a w konsekwencji – strategii bezpieczeństwa państwa. W ujęciu paradygmatu państwo funkcjonuje jako samoorganizujący się złożony system, dążący do utrzymania względnej równowagi w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym. Rozdział trzeci obejmuje zagadnienia związane z polityką bezpieczeństwa państwa. Odnosi je do istoty tej polityki, jej zakresu, charakteru oraz sposobów weryfikacji przez pryzmat celów, które są stawiane. Rozważania te służą określeniu charakteru wpływu polityki bezpieczeństwa państwa na jego strategię. Wypracowanie i wdrażanie polityki bezpieczeństwa zakłada przy tym wykonywanie określonych sekwencji działań, podejmowanych i realizowanych zarówno przez organy odpowiedzialne za kierowanie bezpieczeństwem, jak i działań systemów wykonawczych. W żadnej sytuacji proces ten nie jest jednopodmiotowy, lecz stanowi rezultat wielu interakcji pomiędzy wieloma podmiotami. W tym ujęciu, zapewnianie bezpieczeństwa narodowego powinno polegać na współpracy i koordynacji działań instytucji politycznych urzeczywistniających funkcje ochrony i obrony interesów państwowych, społecznych i osobistych obywateli. Rozdział czwarty książki zawiera rozważania dotyczące decydowania strategicznego, strategii bezpieczeństwa traktowanej jako narzędzie polityki oraz jej weryfikacji. Autor przyjmuje, że charakter i sposób realizacji strategii bezpieczeństwa państwa determinuje postać jego obrony, co sprawia, iż istota bezpieczeństwa narodowego powinna być zawarta w procesie zabezpieczania żywotnych interesów jednostki, społeczeństwa i państwa we wszystkich sferach i obszarach ich funkcjonowania przed zagrożeniami wewnętrznymi i zewnętrznymi, zapewniając trwały rozwój chronionych podmiotów i wartości, w którym występowało będzie nawet najmniejsze prawdopodobieństwo niepożądanych zmian charakteru i parametrów rozwoju. Rozdział piąty dotyczy natomiast związków między władzą, polityką, strategią bezpieczeństwa państwa, a jego obroną. Odnosi się przy tym do praktyki zapewniania bezpieczeństwa w Polsce, wskazując na towarzyszącą temu praktykę. Można się zgodzić, że przyjęcie i realizacja określonej polityki bezpieczeństwa narodowego przez sprecyzowanie odpowiedniej strategii, tworzy tego rodzaju związek.

Ocenia się, iż istotnym walorem pracy jest ukazanie problematyki bezpieczeństwa państwa, która została oparta na wykładniach teorii władzy, polityki i strategii, literaturze przedmiotu oraz wybranych aktach normatywnych, potwierdzających pogląd o działaniach instytucji władzy politycznej na rzecz bezpieczeństwa państwa. Zauważyć

przy tym należy, że obecna koncepcja funkcjonowania państwa przechodzi pewną ewolucję z uporządkowanej, zhierarchizowanej i liniowej, charakterystycznej dla podejścia „klasycznego”, w strukturę „inteligentnej sieci”, elastycznej, wielowymiarowej i zróżnicowanej wewnętrznie. Podstawową cechą takich struktur staje się natomiast elastyczność, a przede wszystkim zdolność dostosowania się do nowych warunków. Ewolucji podlega również koncepcja przywództwa, której tak współcześnie, ale i również w prognozowanej przyszłości, fundamenty stanowią będą kreatywność oraz strategiczne myślenie, poszukiwanie nowych sposobów postępowania, wypracowywania nowych zasad i norm, wreszcie implementowania nowych rozwiązań w zakresie wykorzystania odmiennych instrumentów siły i sposobów jej oddziaływań. Umiejętność zatem dostosowania rozwiązań systemowych do zdiagnozowanych zagrożeń, ale i pojawiających się wyzwań ma już współcześnie, z punktu widzenia formułowania przez dany podmiot (państwo) własnej polityki i strategii, znaczenie podstawowe, zarówno w sensie uświadomienia sobie, że procesy te rzeczywiście zachodzą, jak i też zajęcia w stosunku do nich racjonalnego stanowiska. Zasada ta w całości odnosi się także do Rzeczypospolitej Polskiej, państwa od czasu transformacji ustrojowej poszukującego własnego sposobu na rozwiązanie wielu problemów, będących wynikiem zapóźnienia cywilizacyjnego, niedowładu gospodarczego, problemów socjalnych i wielu, wielu innych determinujących postać jego bezpieczeństwa. Konkludując, podjęty w pracy zakres rozważań skłania do uznania za wiążące końcowe twierdzenie: umiejętność posługiwania się strategią bezpieczeństwa jako narzędziem polityki pozwala na ocenę jakości rządzenia, w tym zakresie zaś kreowania korzystnych warunków bezpiecznego rozwoju i egzystencji państwa w zmiennych, turbulentnych uwarunkowaniach rzeczywistości społecznej.